

Utbildningsutskottets yttrande

1993/94:UbU5y

Lämplighetsprövning för patientorienterade yrken, m.m.

1993/94
UbU5y

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 14 april 1994 beslutat bereda utbildningsutskottet tillfälle att yttra sig över Riksdagens revisorers förslag angående disciplinärenden inom hälso- och sjukvården (1993/94:RR7) såvitt avser förslag 2 beträffande lämplighetsprövning för patientrelaterade yrken m.m. och eventuella motioner med anledning av förslaget.

Utbildningsutskottet behandlar i detta yttrande punkten 2 i revisorernas hemställan såvitt avser lämplighetskriterier för antagning till högskoleutbildning samt avskiljande från utbildning samt motion 1993/94:So59 (s) yrkande 1.

Riksdagens revisorer har genomfört en granskning av disciplinärenden inom hälso- och sjukvården. Granskningen har redovisats i en rapport (1993/94:4). Rapporten jämte inhämtade remissyttranden över denna ligger till grund för det här behandlade förslaget till riksdagen.

Revisorerna föreslår att regeringen skall utforma kriterier i fråga om lämplighet vid antagning till högskoleutbildning för patientorienterade yrken. Vidare bör enligt revisorerna regler för avskiljande under studietiden när det gäller studerande till yrken inom hälso- och sjukvården utformas.

Vid sin granskning har revisorerna funnit att någon prövning av lämpligheten inte görs vid antagning till läkarutbildning, förutom i den försöksverksamhet om totalt ca 40 platser som bedrivs i Stockholm och Linköping. Inte heller prövas lämpligheten under högskoletiden. Enligt revisorerna är ett tidigt avskiljande av personer som befinns olämpliga för patientorienterade yrken eftersträfvansvärt. Att utforma lämplighetskriterier inför antagning till studier som syftar till patientorienterade yrken bör vara en uppgift med hög prioritet hos ansvariga myndigheter. Bestämda lämplighetskriterier bör uppfyllas redan vid antagningen som senare överensstämmer med kraven vid lämplighetsprövningen inför legitimation. I fråga om lämplighetstest bör möjligheten att utnyttja erfarenheter från andra utbildningsområden, exempelvis pilotutbildningen, undersökas. Under hela utbildningstiden fordras en kontinuerlig prövning. Även regler för avskiljande under studietiden när det gäller studerande till yrken inom hälso- och sjukvården behöver, enligt revisorernas mening, utformas. Regler-

na skall utgå från patienternas säkerhet och rätt till god vård. Revisorerna föreslår att det bör prövas att Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) övertar ansvaret för lämplighetsprövningen så snart en elev påbörjat utbildningen till ett vårdyrke. Avskiljande från högskolestudier skall dock inte ankomma på HSAN.

Enligt motion 1993/94:So59 (s) yrkande 1 bör förslaget om lämplighetsprövning vid antagning till högskoleutbildning när det gäller patientorienterade yrken avslås. Motionärerna delar visserligen revisorernas uppfattning att det är viktigt att personer som är olämpliga för arbete med patienter så tidigt som möjligt förmås att välja en annan yrkesbana. Varje utbildningsanordnare får ta ansvaret för att kraftfullt avråda klart olämpliga elever från fortsatta studier. Möjligheten att göra en tillförlitlig lämplighetsprövning redan vid antagningen bedömer motionärerna som liten.

Utbildningsutskottet tar först upp frågan om lämplighetskriterier för antagning till högskoleutbildning för patientorienterade yrken.

Utbildningsutskottet vill inledningsvis kortfattat erinra om innebörden av riksdagens beslut vid föregående riksmöte om en universitets- och högskolereform (prop. 1992/93:1, bet. UbU3, rskr. 103). De grundläggande principerna bakom förändringarna var att skapa frihet för universitet och högskolor att själva besluta om innehåll i och institutionella ramar för verksamheten. Av rättssäkerhetsskäl är vissa frågor alltså centralt reglerade som t.ex. grundläggande bestämmelser om tillträde till högskoleutbildning och forskarutbildning.

Enligt högskoleförordningen (SFS 1993:100) avgörs numera frågor om antagning till högskolan av högskolorna själva (8 kap. 11 §). I samma kapitel återfinns bestämmelserna om behörighet och urval. Beslut om utformning av tillträdesregler och antagning av studenter fattas således numera inte av någon central antagningsmyndighet. Särskilda föreskrifter vid antagning till viss typ av utbildning som t.ex. vårdyrken saknas i högskolans regelsystem. Principen är i stället att resp. högskola själv kan komplettera antagningsreglerna med lokala bestämmelser i den mån det behövs och bedöms som lämpligt. Efter beslut av regeringen bedrivs fr.o.m. vårterminen 1991 en försöksverksamhet med ändrade urvalsmetoder vid antagningen till läkarutbildningen vid Karolinska institutet och vid Hälsouniversitetet i Linköping. Syftet med försöksverksamheten är att högskolan, utöver teoretiska betyg, bl.a. skall kunna grunda urvalet på den sökandes personliga förutsättningar för utbildningen. Såväl skriftliga moment som intervjuer används vid antagningen. Försöksverksamheten skall utvärderas efter tre år.

Utskottet erinrar i sammanhanget om att regeringen har tillkallat en särskild utredare för att göra en uppföljning av högskolereformen. Utredaren har enligt direktiven (dir. 1993:143) bl.a. att särskilt belysa hur det nya antagningssystemet utvecklats efter reformen.

Vad gäller de nu framlagda förslagen vill utbildningsutskottet anföra följande.

Utskottet ansluter sig till syftet med revisorernas förslag, nämligen att i första hand värna om patienterna, så att dessa inte skadas av olämpliga läkare och annan sjukvårdspersonal. Utbildningsutskottets grundläggande uppfattning är nämligen att varje patient som söker vård alltid skall vara säker på att få den vård och behandling som situationen kräver. Han eller hon skall vara garanterad att bli behandlad av personal som har relevant utbildning och är kompetent att sköta uppgiften. Att i det perspektivet anta personer till högskoleutbildning för ett kommande yrke som de är klart olämpliga för är otillfredsställande. Enligt utbildningsutskottets mening måste det krävas att utbildningsanordnaren tar sitt ansvar i lämplighetsfrågan.

Den av revisorerna väckta frågan om lämplighetskriterier för antagning har enligt utbildningsutskottets mening mycket stor principiell räckvidd. Utskottet har i det föregående pekat på det gällande regelsystemet, varav framgått att det ankommer på antagningsmyndigheterna själva (universiteten/högskolorna) att, i den mån det bedöms lämpligt, lokalt besluta om lämplighetstest eller liknande vid antagning till viss utbildning. Utbildningsutskottet ser positivt på den försöksverksamhet med alternativa antagningsformer som pågår redan i dag. Om bedömningar av lämpligheten kan ske redan vid antagningstidpunkten bör möjligheterna vara goda att förmå den blivande studenten att ändra sitt val och finna alternativa utbildningsvägar som hon eller han är mer lämpad för. Har studierna väl påbörjats finns risk att lämplighetsfrågan döljs under utbildningen. Utskottet erinrar i sammanhanget om att Betygsberedningen i sitt slutbetänkande (SOU 1992:86) om ett nytt betygssystem presenterade olika förslag till hur urval till gymnasieskolan skulle kunna ske utan användning av betyg. Beredningen föreslog att man som urvalsgrund, med eller utan betyg, skulle kunna använda arbetsprover i kombination med intervjuer. Vid antagning till vårdutbildningar föreslogs en provperiod som grund för urval med intervjuer som komplement.

Med det anförda anser utbildningsutskottet att det skall ankomma på antagningsmyndigheten/utbildningsanordnaren att ha ansvaret att avgöra lämpligheten. Utskottet är inte berett att föreslå att regeringen skall föranstalta om sådana åtgärder som leder till centralt fastställda kriterier för lämpligheten. Utskottet delar sålunda den uppfattning som kommer till uttryck i motion 1993/94:So59 yrkande 1 beträffande utbildningsanordnarens ansvar i nu berört avseende. Utbildningsutskottet fäster stor vikt vid de sökandes integritet och vid att deras rättssäkerhet inte träds för när. Det bör i sammanhanget framhållas att högskolans/universitetets antagningsbeslut inte kan överklagas.

Med det anförda föreslår utbildningsutskottet att socialutskottet tillstyrker motion 1993/94:So59 yrkande 1.

När det gäller frågan om avskiljande vill utbildningsutskottet anföra följande.

Förutsättningarna för avskiljande av studenter från högskoleutbildning regleras i 4 kap. 6 § högskolelagen (1992:1434). Frågor om avskiljande prövas av Högskolans avskiljandenämnd. Grunden för ett avskiljande är att studenten lider av psykisk störning, missbrukar

alkohol eller narkotika, eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet. Dessutom krävs att det, till följd av något av dessa angivna förhållanden, bedöms föreligga en påtaglig risk att studenten kan komma att skada annan person eller värdefull egendom under utbildningen.

Utbildningsutskottet har under våren behandlat motioner väckta under den allmänna motionstiden 1994 med begäran om en översyn av avskiljandereglererna under återopande av lämplighetsaspekten (bet. 1993/94:UbU16). I motionerna återopades omständigheter av samma art som de förhållanden som föranlett revisorernas förslag i nu berörd del. Motionärerna ansåg att det var orimligt att lagstiftningen om avskiljande av studenter saknade koppling till den kommande yrkesrollen. Utbildningsutskottet föreslog med anledning av motionerna att riksdagen av regeringen skulle begära en utvärdering av erfarenheterna från Högskolans avskiljandenämnds verksamhet samt en översyn av regelsystemet för avskiljande av högskolestudenter (bet. 1993/94:UbU16). Regeringen borde därvid även överväga möjligheten att vidga de nuvarande förutsättningarna för avskiljande och därvid beakta syftet med motionerna. Utskottet begärde samtidigt en ändring av gällande författning så att företrädare för högskolan kan uppträda som part vid prövning av anmälan om avskiljande.

Utbildningsutskottet anser sammanfattningsvis att syftet med riksdagens revisorers förslag i nu berörd del är tillgodosett dels av vad utbildningsutskottet anfört, dels av vad utskottet har föreslagit i sitt betänkande 1993/94:UbU16.

Stockholm den 5 maj 1994

På utbildningsutskottets vägnar

Hans Nyhage

I beslutet har deltagit: Hans Nyhage (m), Rune Rydén (m), Bengt Silfverstrand (s), Marianne Jönsson (c), Krister Örnfräder (s), Bo Arvidson (m), Eva Johansson (s), Ingrid Näslund (kds), Stefan Kihlberg (nyd), Ulf Melin (m), Inger Lundberg (s), Kristina Persson (s), Ewa Hedkvist Petersen (s) och Christer Lindblom (fp).

Från Vänsterpartiet, som inte företräds av någon ordinarie ledamot i utskottet, har suppleanten Björn Samuelson (v) närvarit vid den slutliga behandlingen av ärendet.